

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО БАЗИСУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE THEORETICAL BASIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INNOVATION POLICY AND COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY

УДК 338.001.36

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.71-10>

Педченко Н.С.

д.е.н., професорка,
перша проректорка
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»

Франко Л.С.

завідувачка кафедрою
міжнародної економіки
та міжнародних економічних відносин
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»

Pedchenko Nataliia

Higher Educational Establishment
of Ukoopspilka
“Poltava University
of Economics and Trade”

Franko Ludmila

Higher Educational Establishment
of Ukoopspilka
“Poltava University
of Economics and Trade”

У статті проведено дослідження теоретичного базису інноваційної політики та конкурентоспроможності з використанням інструментів бібліометричного аналізу. Проаналізовано основні напрями наукових доробок з цієї тематики на основі вибірки з 2 147 статей та матеріалів конференцій, витягнутих із бібліографічної бази даних “Scopus” за 1991–2021 роки. Виділено центральні тематичні кластери, такі як інноваційний розвиток бізнес-середовища; інновації в промисловості; менеджмент інновацій; екоінновації; діджитал-інновації; інтелектуальна власність. Проведено порівняння активності науковців та користувачів Інтернету у дослідженні питань інновацій та конкурентоспроможності. Результати засвідчили популяризацію таких досліджень як у науковців, так і в користувачів Інтернету США, Китаю, Великобританії та Іспанії. Акцентовано увагу на тому, що науковці України почали активно досліджувати цю проблематику останніми роками.

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, конкурентоспроможність, національна економіка, діджитал-інновації, екоінновації, інновації в промисловості, менеджмент інновацій, інтелектуальна власність.

В статті проведено дослідження теоретичного базису інноваційної полі-

тики та конкурентоспроможності з використанням інструментів бібліометричного аналізу. Проаналізовані основні напрями наукових наработок по этой тематике на основе выборки из 2 147 статей и материалов конференций, извлеченных из библиографической базы данных “Scopus” за 1991–2021 годы. Выделены центральные тематические кластеры, такие как инновационное развитие бизнес-среды; инновации в индустрии; менеджмент инноваций; экоинновации; диджитал-инновации; интеллектуальная собственность. Проведено сравнение активности ученых и пользователей Интернета в исследовании вопросов инноваций и конкурентоспособности. Результаты засвидетельствовали популяризацию таких исследований как у ученых, так и у пользователей Интернета США, Китая, Великобритании и Испании. Акцентировано внимание на том, что ученые Украины начали активно исследовать эту проблематику в последние годы.

Ключевые слова: инновации, инновационная политика, конкурентоспособность, национальная экономика, диджитал-инновации, экоинновации, инновации в промышленности, менеджмент инноваций, интеллектуальная собственность.

The article discusses the theoretical basis of the relationship between categories “sustainable development innovations” and “competitiveness”; formed a comprehensive understanding of the interpretation of the categories of “innovation policy” and “competitiveness” and identified the contextual factors that mediate and mitigate this relationship. The research methodology involves building clusters based on the results of the analysis of publications on innovation policy and competitiveness using Vosviewer 1.6.17 software and Google tools. The main directions of scientific achievements on this topic are analyzed on the basis of a sample of 2,147 articles and conference materials extracted from the bibliographic database Scopus for 1991–2021. The geographical structure of dissemination of research on relevant topics for 1991–2021 is visualized according to the Scopus database, in particular, the geography of citing publications in the Scopus database, the activity of Internet users on this issue, the top ten countries with the greatest interest of scientists and chronological context of this interest. The rapid growth of scientists’ interest in this field of research in recent years is justified. The central thematic clusters are allocated: innovative development of business environment; innovations in industry; innovation management; eco-innovation; digital innovation; intellectual property. The conducted structuring of scientific achievements serves as a confirmation of expediency of concentration of attention on these directions of research of innovation policy in the conditions of maintenance of competitiveness of the country. A comparison of the activity of scientists and Internet users in the study of innovation and competitiveness. The results showed the popularity of such studies among both scientists and Internet users in the United States, China, Britain and Spain. It is substantiated that despite the significant geographical coverage of research, in chronological terms the most stable are the studies of more economically developed countries, while in Ukraine the issue of innovation policy has become widespread only in the last decade.

Key words: innovations, innovation policy, competitiveness, national economy, digital innovations, eco innovation, industry innovation, innovation management, intellectual property.

Постановка проблеми. Поглиблення глобалізаційних процесів та актуалізація конкурентного суперництва ставлять перед державною політикою кожної країни нові виклики, пов'язані із забезпеченням достатнього рівня конкурентоспроможності країни порівняно з іншими країнами світу. Створення конкурентних переваг країни має базуватись на інноваційному розвитку бізнесу, вітчизняної науки та технологій, створенні умов для сталого економічного розвитку у довгостроко-

вому періоді. Нерозривність інноваційної політики та конкурентоспроможності є визначальними для пошуку нових рушійних сил прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки. Проте визначенню характерних інноваційних чинників конкурентоспроможності країн має передувати формування теоретичного базису розгляду цього питання, що дасть змогу сформувати макроконкурентну парадигму інноваційного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інноваційного розвитку перебувають у центрі постійної уваги як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Ф. Гермундсдоттір та А. Аспелунд наголошують на тому, що вивчення взаємозв'язку між інноваційною політикою та конкурентоспроможністю необхідне не лише для задоволення академічної потреби у знаннях, але й для менеджерів, які прагнуть використовувати бізнес-стратегії, засновані на інноваціях сталого розвитку, та урядовців, оскільки таке розуміння може дати уявлення про те, як нормативні акти можуть стимулювати інновації в галузі сталого розвитку у фірмах, як приватний сектор може сприяти вирішенню проблем конкурентоспроможності країни [10]. В. Ернандес, М. Ньюто, А. Родрігес доводять, що країни, які впроваджують інновації, демонструють потенціал конкурентоспроможності вище середнього, оскільки вони пом'якшили бар'єри на шляху отримання ресурсів, з якими вони стикаються у своїх інституційних контекстах [11]. Погоджуємося з твердженням авторів на чолі з А. Черрафі, що країни постійно стикаються зі зростанням конкуренції через глобалізацію та нові технології. Цей комбінований тиск посилює увагу, приділену екологічним інноваціям, та приводить до зосередження уваги на питанні про те, чи можуть інновації сталого розвитку вирішити обидві проблеми, одночасно підвищивши конкурентоспроможність країни та сприяючи екологічному очищенню [9].

На важливості інновацій як ключової детермінанти реалізації потенціалу розвитку підприємства, регіону, країни наголошують Н.С. Педченко та М.І. Кімуржий [5]. З.В. Юринець стверджує, що інноваційний розвиток постає єдиною передумовою забезпечення економічної незалежності України, дає змогу подолати разючий розрив із передовими конкурентоспроможними державами [7]. І.В. Лобас акцентує увагу на тому, що інноваційний розвиток економіки зумовлює конкурентоспроможність країни, яка включає конкурентоспроможність підприємств і конкурентоздатну продукцію, що випускається ними, має попит на внутрішньому ринку і дає змогу завойовувати нові міжнародні ринки [3, с. 102]. Л.В. Малюта та Т.О. Лібусь зазначають, що конкурентоспроможність економіки кожної країни, зокрема України, визначається масовою часткою технологічних укладів, основу яких утворюють наукоємне виробництво та високі технології [4, с. 141]. В.Ю. Стрілець стверджує, що, залишаючись конкурентоспроможними порівняно з країнами з низькими витратами на робочу силу, українські малі підприємства повинні підтримувати й підвищувати високий рівень інновацій [6]. Загалом слід зазначити, що тематика інноваційної політики та конкурентоспроможності є достатньо розробленою, існують численні наукові дослідження їх особливостей та взаємозв'язку, проте,

оскільки саме розуміння інноваційного розвитку передбачає безперервний процес створення, удосконалення та розвитку нових технологій, що характеризується появою нових розробок та винаходів, це питання є перманентно актуальним. Особливо актуальним є становлення теоретико-методологічних основ взаємоузгодження інноваційних політик на різних рівнях національної економіки у системі підвищення конкурентоспроможності економіки в умовах постпандемічної кризи, що спричинила перехід на якісно новий рівень інноваційного розвитку країн в умовах дистанційної роботи та карантинних обмежень.

Постановка завдання. Метою статі є розгляд теоретичного базису дослідження зв'язку між інноваціями сталого розвитку та конкурентоспроможністю; формування комплексного розуміння тлумачення категорій «інноваційна політика» та «конкурентоспроможність» і визначення контекстуальних факторів, які опосередковують та пом'якшують цей зв'язок.

В сучасному науковому просторі існують значні інформаційні потоки за кожною проблематикою та сферою дослідження. Розвиток сучасних технологій оброблення інформації дає змогу виділити з великого масиву даних саме ту інформацію, яка безпосередньо цікавить науковця та характеризується високою якістю та ґрунтовністю досліджень. Останніми роками набуло популярності під час проведення теоретичних досліджень використання методів бібліометричного аналізу, що засновані на кількісному аналізі бібліографічних характеристик документів, дають основу для виявлення тенденцій та закономірностей, притаманних інформаційному потоку в результаті його якісного оцінювання та, як справедливо стверджує О.С. Бережняк, дають змогу провести кількісний аналіз публікацій окремих авторів, кількісний аналіз публікацій авторів окремих країн, пов'язаний з розподілом документів за галузевою приналежністю, мовою видання, видом та типом видання, місцем видання [1].

Отже, у роботі запропоновано застосування бібліометричного аналізу як інструменту дослідження теоретичного базису взаємозв'язку інноваційної політики та конкурентоспроможності з використанням баз даних "Scopus" та обробленням отриманої вибірки наукових праць у програмному забезпеченні Vosviewer 1.6.17 (рис. 1).

Відповідно до запропонованої структурно-логічної схеми дослідження передбачає такі етапи, як системний пошук літератури; визначення статей, релевантних тематиці; аналіз статей із використанням різних інструментів бібліометричного аналізу; узагальнення отриманих результатів дослідження. Це дослідження розпочинається із систематичного аналізу методології, концептуалізації ключових термінів та висновків, пов'язаних

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження теоретичного базису взаємозв'язку інноваційної політики та конкурентоспроможності засобами бібліометричного аналізу

з інноваційною політикою та конкурентоспроможністю у кожній статті. Застосування запропонованої методології дасть змогу уникнути фрагментарності аналізу завдяки обробленню великого масиву даних, а також отримати нові якісні результати дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження теоретичного базису взаємозв'язку інноваційної політики та конкурентоспроможності національної економіки проведено щодо рівня національної економіки, для чого поряд із ключовими поняттями «інновації» та «конкурентоспро-

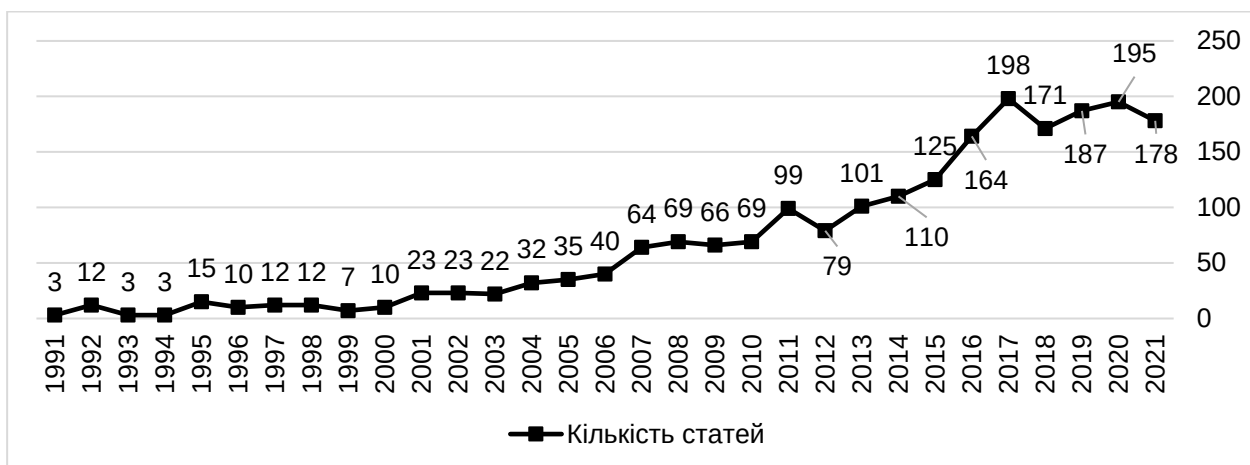

Рис. 2. Кількість публікацій у базі даних “Scopus” із релевантної тематики за 1991–2021 роки

можність» використано критерій відбору «країна» (“country”) та «держава» (“state”). За результатами вибірки отримано 2 137 статей релевантної тематики за період із 1991 року до 2021 року. Так, динаміка кількості публікацій свідчить про те, щв останніми роками відбувається стрімке зростання зацікавленості науковців у тематиці інноваційної політики та конкурентоспроможності (рис. 2).

Результати показують стійке зростання кількості статей з релевантної тематики протягом досліджуваного періоду. Виняток становлять незначні зменшення кількості публікації у 2012, 2018 та 2021 роках.

При цьому географія наукових публікацій показує, що найбільшу увагу питанням інноваційної політики та конкурентоспроможності приділили науковці зі США та Китаю (рис. 3а).

Слід зазначити, що Україна також входить до переліку країн, які мають значну зацікавленість у дослідженні питань інноваційної політики та конкурентоспроможності (рис. 3б). При цьому слід відзначити, що Україна належить до списку країн, де дослідження цієї тематики набуло популярності останніми роками (рис. 3в). При цьому дослідження популярності запитів щодо інноваційної політики у Google Trends показали, що загалом тенденції зацікавленості зберігаються. Так, найбільша частка запитів припадає на США, Російську Федерацію та країни Європейського Союзу.

Кінцевим результатом проведеного дослідження стала побудова мережі, яка дала змогу скомпонувати наукові дослідження з релевантної тематики у 6 основних кластерів (рис. 4). Так, аналіз дає змогу виділити кілька кластерів, які можна умовно позначити як «інноваційний розвиток бізнес-середовища» (червоний), «інновації в промисловості» (зелений), «менеджмент інновацій» (синій), «екоінновації» (жовтий), «діджитал-інновації» (фіолетовий), «інтелектуальна власність» (блакитний). Інтерпретація кластерів заснована на ключових словах, що зустрічаються в них, однак

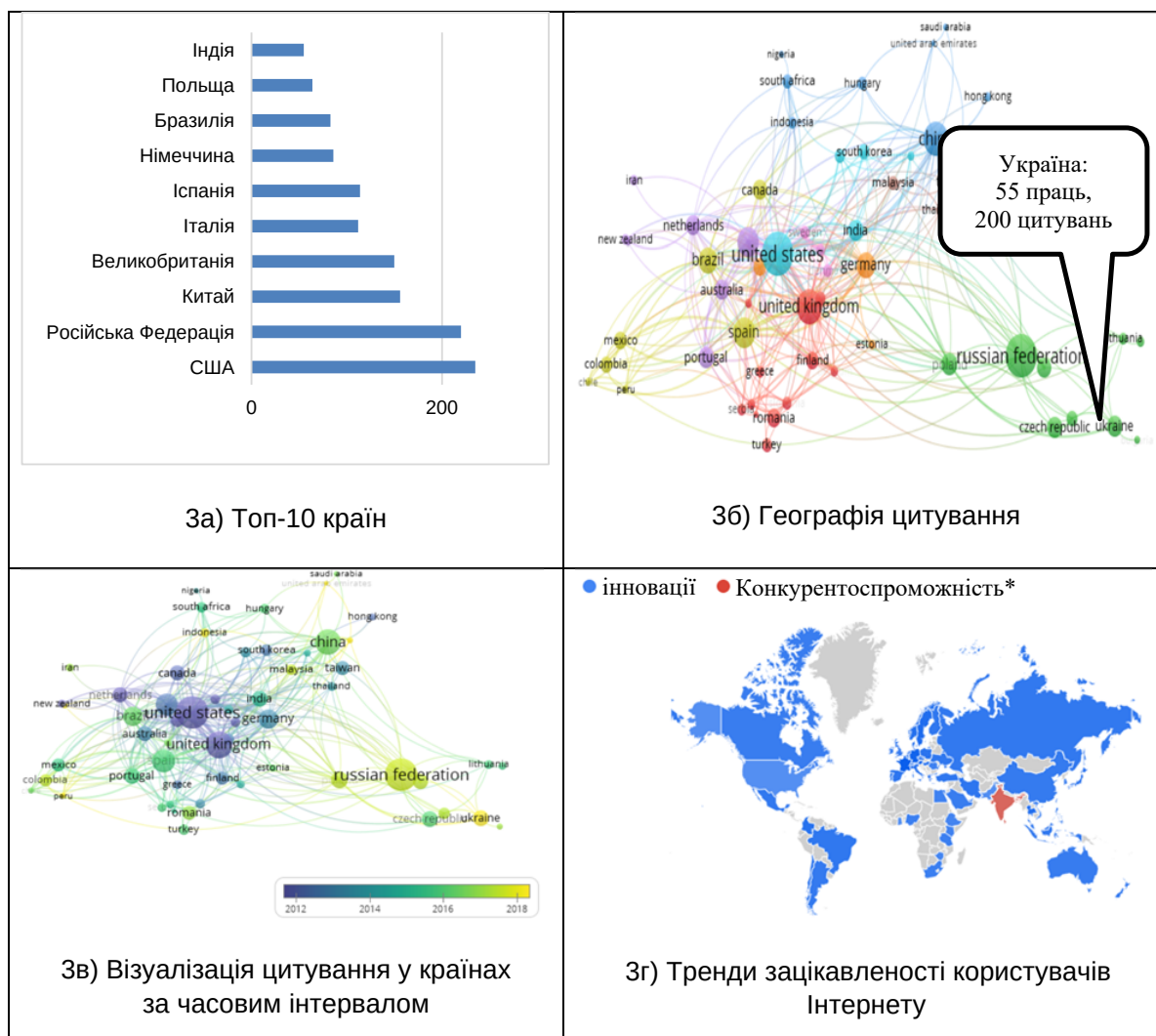
слід зазначити, що цей поділ досить умовний, оскільки і кластери, і терміни взаємопов'язані.

Перший кластер «Інноваційний розвиток бізнес-середовища» становить досить широку групу концептів. З одного боку, він характеризує здатність суб'єктів підприємництва отримувати та передавати знання щодо інноваційних технологій, з іншого боку, він відображає економічну політику держави щодо створення сприятливого бізнес-середовища, можливостей до використання інноваційних потужностей бізнесу для забезпечення сталого розвитку загалом. Цей кластер охоплює проблематику адаптації та використання нових технологій, їх впливу на країни, що розвиваються, сталий розвиток. Ключовими блоками кластеру є питання політики та управління, громадянської участі та контролю, місцевого самоврядування, «розумних міст». У цей кластер входять такі теми, як прямі фінансові інвестиції (“foreign direct investment”), сталий розвиток (“development strategy”, “economic growth”), управління (“economic policy”, “decision-making”).

Другий кластер «Інновації в промисловості» поєднує досить велику групу робіт, присвячених чинникам прийняття та використання нових технологій. Особливістю цього кластеру є його «технічний» ухил у прив'язці до проблем інноваційного розвитку. У дослідженнях авторів цього кластеру акцент робиться на промислових технологіях, необхідності використання нанотехнологій у виробництві, модернізації та оптимізації виробничого процесу.

Третій кластер «Менеджмент інновацій» об'єднує групу концептів, пов'язаних із проблемою управління інноваціями та цифровими трансформаціями у державному секторі. Окрім іншого, це включає питання координації зусиль різних державних та недержавних акторів, створення сприятливої інфраструктури підтримки інновацій, а також стратегічного менеджменту. В межах цього кластеру авторами також акцентується увага на використанні інновацій як конкурентної переваги

Рис. 3. Географічна структура дисемінації наукових досліджень із релевантної тематики за 1991–2021 роки за базою даних “Scopus”*

* рис. а, б, в побудовані у програмі Vosviewer 1.6.17; 2г – Google trends

Примітка: колір варіюється від темного (більше запитів) до світлого (менше запитів); синім відображені регіони, де запити щодо інновацій перевищують запити щодо конкурентоспроможності; червоним – навпаки

країн на світовому ринку та їх впливу на сталий розвиток національних економік.

Четвертий кластер «Екоінновації» пов'язаний із вектором наукових досліджень, який спрямований на використання інноваційних технологій у забезпеченні екологічності навколишнього середовища. Цей аспект важливий, оскільки значна кількість нових технологій, що були розроблені останнім часом, дають змогу збільшити енергоефективність приватних будинків і транспорту, генерувати відновлювальну енергію, замінити шкідливі матеріали безпечними та забезпечити переробку матеріалів [2, с. 39]. У цей кластер входять такі теми, як політика захисту екології, екологічні технології, екологічне регулювання, зміни клімату, екосистема.

В рамках п'ятого кластеру «Диджитал-інновації» висвітлюються теми побудови архітектури електронного уряду, оптимізації адміністратив-

них процесів, забезпечення безпеки та зручності використання технологій, особливо в контексті електронних послуг. У дослідженнях науковців цього кластеру охоплюються питання електронної комерції, інформаційних систем, програмного забезпечення, Інтернету, доступу до інформації, цифрових технологій тощо. Кластер розкриває питання, пов'язані з вивченням електронної участі. На карті бібліографічної мережі видно, що цей вектор дослідження тісно інтегрований з усіма іншими, оскільки в умовах сучасної цифрової трансформації суспільства є близьким до вищезазначених векторів дослідження. Таким чином, незважаючи на спроби розширення цього поняття на якісь інші форми громадянської активності в Інтернеті, його концептуальне ядро – зв'язок із державою та реформами у сфері публічного управління – залишається досить стійким.

дження інноваційної політики в умовах забезпечення конкурентоспроможності країни. Основним критерієм їх авторського виокремлення є високий рівень їх релевантності саме для умов поточного періоду цифрової трансформації економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережняк О.С. Бібліометрія як метод аналізу стану книговидавництва. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/230>.
2. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Київ : Фенікс, 2011. 76 с.
3. Лобас І.В. Інноваційний розвиток та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 12. С. 101–105.
4. Малюта Л.В., Лібусь Т.О. Інноваційна політика як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національної економіки. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. № 1 (8). С. 141–150.
5. Педченко Н.С., Кімуржий М.І. Дослідження потенціалу розвитку підприємств ЖКГ (на прикладі Полтавської області). *Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень* / за заг. ред. В.П. Ільчука. Чернівці, 2018. С. 212–220.
6. Стрілець В.Ю. Інновації у виробничому забезпеченні розвитку малих підприємств: чинники впливу, сучасний стан, перспективи. *Державне стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід* / за заг. ред. Л.С. Захаркіної. Суми : Сумський державний університет, 2019. С. 42–49.
7. Юринець З.В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.00.03 ; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 279 с.
8. Antoncic B., Hisrich R.D. Intrapreneurship: Construct refinement and cross-cultural validation. *Journal of Business Venturing*. 2001. № 16 (5). P. 495–527.
9. Cherrafi A., Garza-Reyes J.A., Kumar V., Mishra N., Ghobadian A., Elfezazi S. Lean, green practices and process innovation: a model for green supply chain performance. *Int. J. Prod. Econ.* 2018. № 206. P. 79–92.
10. Hermundsdottir F., Aspelund A. Sustainability innovations and firm competitiveness: a review. *Journal of Cleaner Production*. 2021. № 280. P. 35–38.
11. Hernandez V., Nieto M., Rodríguez A. Home country institutions and exports of firms in transition economies: Does innovation matter? *Long Range Planning*. URL: <https://www.journals.elsevier.com>.
12. Madrid-Guijarro A., Garcia D., Van Auken H. Barriers to innovation among Spanish manufacturing SMEs. *Journal of Small Business Management*. 2009. № 47 (4). P. 465–488.
13. Porter M.E. The economic performance of regions. *Regional Studies*. 2003. № 37 (6–7). P. 545–546.

14. Wheelwright S.C., Clark K.B. Creating project plans to focus product development. *Harvard business review*. 1992. № 70 (2). P. 70–82.

15. Wirtz B.W., Pistoia A., Ullrich S., Göttel V. Business Models: Origin, Development and Future Research Perspectives. *Long Range Planning*. 2016. № 49 (1). P. 36–54.

REFERENCES:

1. Berezhniak O.S. Bibliometriia yak metod analizu stanu knyhovydannia [Bibliometrics as a method of analyzing the state of book publishing]. Available at: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/230>. (in Ukrainian)
2. Innovatsii v Ukraini: Yevropeiskii dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy [Innovation in Ukraine: European experience and recommendations for Ukraine]. *Innovatsii v Ukraini: propozyzii do politychnykh zakhodiv*. Kyiv: Feniks, 2011, 76 p. (in Ukrainian)
3. Lobas I.V. (2010) Innovatsiinyi rozvytok ta zabezpechennia mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy [Innovative development and ensuring the international competitiveness of Ukraine's economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 12, pp. 101–105. (in Ukrainian)
4. Maliuta L.V., Libus T.O. (2013) Innovatsiina polityka yak osnova pidvyshchennia mizhnarodnoho konkurentnoho statusu natsionalnoi ekonomiky [Innovation policy as a basis for increasing the international competitive status of the national economy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, Vol. 1 (8), pp. 141–150. (in Ukrainian)
5. Pedchenko N.S., Kimurzhyy M.I. (2018) Doslidzhennia innovatsii yak kliuchovoi determinanty realizatsii potentsialu rozvytku pidpriemstv ZhKH (na prykladi Poltavskoi oblasti) [Research of innovations as a key determinant of realization of potential of development of the enterprises of housing and communal services (on an example of the Poltava area)]. *Determinanty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zrushen* / za zah. red. V.P. Ilchuka. Chernihiv, pp. 212–220. (in Ukrainian)
6. Strilets V.Yu. (2019) Innovatsii u vyrobnychomu zabezpechenni rozvytku malykh pidpriemstv: chynnyky vplyvu, suchasnyi stan, perspektyvy [Innovations in the production support of small enterprises: factors of influence, current status, prospects]. *Derzhavne stymulivannia innovatsiinoho rozvytku subiektiv hospodariuvannia: metodolohichni zasady, svitovyi ta vitchyzniani dosvid* / za zah. red. L.S. Zakharkinoi. Sumy: Sumskyy derzhavnyi universytet, pp. 42–49. (in Ukrainian)
7. Iurnets Z.V. (2016) Innovatsiini stratehii v systemi pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy [Innovative strategies in the system of increasing the competitiveness of Ukraine's economy] : dys... dokt. ekon. nauk : 08.00.03 / Lvivskyy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv, 279 p. (in Ukrainian)
8. Antoncic B., Hisrich R.D. (2001) Intrapreneurship: Construct refinement and cross-cultural validation. *Journal of Business Venturing*. Vol. 16 (5), pp. 495–527.
9. Cherrafi A., Garza-Reyes J.A., Kumar V., Mishra N., Ghobadian A., Elfezazi S. (2018) Lean, green practices

and process innovation: a model for green supply chain performance. *Int. J. Prod. Econ.* Vol. 206, pp. 79–92.

10. Hermundsdottir F., Aspelund A. (2021) Sustainability innovations and firm competitiveness: a review. *Journal of Cleaner Production.* Vol. 280, pp. 35–38.

11. Hernandez V., Nieto M., Rodríguez A. Home country institutions and exports of firms in transition economies: Does innovation matter? *Long Range Planning.* Available at: <https://www.journals.elsevier.com>.

12. Madrid-Guijarro A., Garcia D., Van Auken H. (2009) Barriers to innovation among spanish manufac-

turing SMEs. *Journal of Small Business Management.* Vol. 47 (4), pp. 465–488.

13. Porter M.E. (2003) The economic performance of regions. *Regional Studies.* Vol. 37 (6–7) P. 545–546.

14. Wheelwright S.C., Clark K.B. (1992) Creating project plans to focus product development. *Harvard business review.* Vol. 70 (2), pp. 70–82.

15. Wirtz B.W., Pistoia A., Ullrich S., Göttel V. (2016) Business Models: Origin, Development and Future Research Perspectives. *Long Range Planning.* Vol. 49 (1), pp. 36–54.